

in krajše pripovedne pesmi, vprašanje o ustnem pesništvu sploh ni moglo nastati. Matija Murko pa je pri študiju ljudske epike v Bosni in Hercegovini opazil, da »pevec poje isto pesem po nekoliko minutah drugače« (Et III, 1929, 29). Parry in Lord sta dodatno ugotovila, da ob vseh spremembah bistvo pesmi ostane nedotaknjeno. To bistvo pa je pevcu sama zgodba, ki se ne sme spremeniti, ker to bi se po njegovem prepričanju reklo pripovedovati neresnično zgodbo ali ponarejati samo zgodovino. Ta globoko zakoreninjena zvestoba pa ne vključuje besedila, ki nikoli ni utrjeno, tudi ne nebistvenih delov zgodbe. To se kaže zlasti v daljših pesmih, ker krajše se rade nagibajo k stalnosti oblike. Iz tega sledi, da treba v ustnem pesništvu razločevati dvojni pojem o pesmi: prvi je celotna ideja zgodbe, ki jo rabimo, če hočemo označiti n. pr. vobče pesem o Zenitvi Smailagića Mehe, kar vključuje vse pesmi o tem dogodku. Drugi pojem pa pomeni pesem, ki jo je pel določen pevec v določenem času, n. pr. Pesem o Zenitvi Smailagića Mehe, ki jo je narekoval Avda Mededović v juniju 1955 (str. 100). Poglavje nudi obilico gradiva, kako je isti pevec zapel isto pesem v različnem času različno, tudi take pesmi različnih pevcev, pesem, ki jo je odlični guslar-pesnik Avda Mededović zapel takoj, ko jo je prvič slišal iz ust povprečnega guslarja Mumina Vlahovića, in to boljše in vse obširneje. To in več drugih primerov nudijo Dodatki I—IV (str. 225 do 278).

Zadnje poglavje teoretičnega dela je posvečeno zapisom ustne tradicionalne epike (VI, str. 124—138). Danes natančni zapisi ob novih snemalnih napravah niso več problem. Drugače v prejšnjih časih. Izmed starih zapisov pravzaprav niti eden ni po naših pojmnih znanstveno zanesljiv. Gre samo za stopnjo, v koliko se je zapisovalec vzoru približal, v koliko zaostal. Raziskovalcu je treba ob uporabi vseh starejših besedil velike previdnosti. Isto velja kajpada tudi za Homerjeve pesnitve in za srednjeveške »narodne« epe.

Tem je posvečen drugi del knjige: Uporaba (str. 159—221); ta kaže elemente ustne tradicionalne epike tudi v Odiseji, Ilijadi, Beowulfu, La Chanson de Roland, Digenis Akritas. Ta del pa sega preko okvira naše narodopisne znanosti v grško in germansko filologijo; moremo pa reči, da so tudi ti odstavki zelo zanimivi tudi za nas.

Ivan Grafenauer

Des Knaben Wunderhorn in den Weisen seiner Zeit. Herausgegeben von Erich Stockmann. Akademie Verlag Berlin, 1958 (Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Veröffentlichungen des Instituts für deutsche Volkskunde Bd. 16.) 4°, str. 166, cena 27 DM.

S to zbirko, ki je izšla nekako ob 150-letnici prve izdaje A. v. Arnima in C. Brentana »Des Knaben Wunderhorn«, je berlinska Akademija znanosti popravila pomanjkljivost, ki jo je bil že Geothe očital temu znamenitemu delu: objavila je k pesmim napeve iz časa obeh zbiralcev.

Prikupno opremljena knjiga se začinja z izčrpnim, vsestransko podprtim uvodom, ki ima naslov »Razmerje Arnima in Brentana do ljudskega petja«. V njej prireditelj zbirke, nemški folklorist E. Stockmann najprej poudari, da je Wunderhorn v svojem času pomenil višek prizadevanj za ljudsko pesem, kar uresničitev Herderjevih idej. Arnim in Brentano sta hotela z njim zadržati propadanje ljudske pesmi in pripomoči k njeni oživitvi. Zaradi tega nabranih pesmi nista hotela objaviti tako, kot sta jih slišala, ampak v prečiščeni, obnovljeni obliki. Razen tega naj bi zbirka premostila prepad med umetno in ljudsko poezijo ter hkrati pomagala duhovno zediniti politično razcepljeni nemški narod. Danes kajpak drugače presojava, a tako ravnanje z ljudsko pesmijo je bilo v skladu z nazori romantikov. Stockmann ugotavlja, da je Wunderhorn kljub temu v vseh časih privlačil tako pesnike in glasbenike kakor zbiralce in raziskovalce, svojega glavnega namena pa ni dosegel: le redkokatera pesem je našla pot nazaj med ljudstvo. Vzrok za to

tiči pač v dejstvu, na katero je opozoril Goethe v oceni 1. zvezka, da namreč pesmim niso bili dodani napevi. Zdi se, kot da je bilo prirediteljema mar samo besedilo. Kakor dokazuje Stockmann na podlagi izjav v pisnih in spisih, sta se Arnim in Brentano v polni meri zavedala pomena napeva za ljudsko pesem. Zlasti Brentano je bil vnet ljubitelj glasbe in je rad prepeval. Niti on niti Arnim pa nista bila dovolj glasbeno izobražena, da bi mogla napeve tudi zapisovati. Kljub temu je Brentano mislil na izdajo z napevi, ker je Arnimu predlagal za sodelavca skladatelja Reichardta. Arnim je predlog zavrnil, češ da želi zbirko izdati sam z Brentanom. Ker pa sama nista mogla prevzeti odgovornosti za objavo napevov in med poklicnimi glasbeniki nista mogla pričakovati dosti pomoči — razen Reichardta se niso niti zanimali za ljudsko pesem, ampak jo prepuščali pesnikom in literatom — je zares čudno, zakaj nista sprejela vsaj ponudbe Hohnbauma, ki je bil pripravljen odstopiti za 2. zv. precejšnjo zbirko pesmi z napevi. Stockmann misli, da so se jima morda zdeli napevi premalo vredni, saj sta tudi besedila »popravljala«. Nemara bi bila želela napeve podobno restavrirati. Arnima je recimo motilo nasprotje med lepim napevom in slabim besedilom in narobe. Umetniško vredno besedilo bi moralo imeti ustrezen napev, četudi umeten, če naj pesem ob vrnitvi med ljudstvo zares pomaga oživljati ljudsko petje, sta mislila. Na njuno pobudo je res nastala vrsta napevov »v ljudskem tonu«. Bila sta torej prepričana, da bo zamisel sčasoma uspela. Ker pa sta vedela, da taka stvar potrebuje čas in sta svoje poslanstvo videla le v delu za besedila, sta skrb za napeve prepustila drugim. Tako si Stockmann razlaga uganke, da Arnim in Brentano kljub vsemu tudi poznejšim zvezkom svoje zbirke nista priložila napevov. To pa seveda ne pomeni, da bi poskus, iz literarne zbirke »Des Knaben Wunderhorn« po 150 letih narediti pesmarico, ne bil upravičen. Nasprotno, saj pomeni uresničitev idej romantikov — torej tudi Arnima in Brentana — ki jim ni šlo samo za branje ampak tudi petje pesmi — zaključuje svoj uvod Stockmann.

Pesmarica »Des Knaben Wunderhorn« vsebuje 123 napevov. Kakor pjasnjuje prireditelj na koncu knjige, so to le taki, ki so bili zapisani v času od 1780—1840, to je za eno generacijo pred in po izidu Wunderhorna. Stockmann je predvsem upošteval vire, ki so bili dostopni tudi Arnimu in Brentanu, in se omejil še krajevno, t. j. poiskal je napev iz tiste pokrajine, od koder je doma prvotno objavljeno besedilo. Tako je dejansko zbral napeve, ki so jih peli v času Wunderhorna. K sreči se je nemškimi narodopiscem posrečilo ugotoviti predloge za velik del popravljenih besedil Wunderhorna. Stockmannova glasbena izdaja zbirke je potemtakem dopolnilo tekstnokritične izdaje Harryja Scheweja, ki se šele pripravlja. Ob koncu navaja Stockmann vse tiskane in rokopisne zbirke, iz katerih je črpal. Težava je bila velikokrat v tem, da za nekatere pesmi zaradi predelav ni mogoče z gotovostjo trditi, da je izbrani napev nekoč zares spadal k tistem besedilu. Včasih so razlike tolikšne, da Wunderhornovega besedila sploh ni mogoče peti na pripadajoči ljudski napev. Zato je prireditelj ponekod dodal tudi izvirno besedilo. Vrstni red pesmi prve Wunderhornove izdaje je dosledno ohranjen. K nekaterim besedilom je objavljenih več napevov, če se je pesem različno pela. Povsod je seveda naveden vir, razen tega so dodana opozorila na morebitne druge zapise, iz katerih je razvidno, kod vse je pesem razširjena in če morebiti še danes živi. Tako pomeni novi, skrbno pripravljene in premišljeno urejeni glasbeni Wunderhorn dragoceno dopolnilo tekstovnemu, kakršnega bi si želeli tudi za našega Streklja.

Ob pregledovanju Stockmannove knjige, zlasti ob prebiranju uvoda se človeku zdi, kakor da brska po zgodovini objav slovenskih ljudskih pesmi. Pomislimo samo na to, da je v času, ko balade pri nas še niso bile redka ostalina — nekaj desetletji za Arnimom in Brentanom — Majar-Ziljski obžaloval, da more zaradi nezadostne glasbene izobrazbe zapisovati samo besedila, da je Vraz s pomočjo gosli ujel komaj »načrt melodije«, kot imenuje

njegove poskuse Strekelj, medtem ko je vrsta drugih zapisovalcev videla v ljudski pesmi zgolj besedno umetnino. Kakor Arnim in Brentano, le pozneje, so nekateri tudi pri nas skušali pesmim »vrniti prvotno lepoto«, jih očistiti navlake, ki se je nabrala skozi stoletja, skratka, jih obnoviti, popraviti. Strekelj je tem popravkom verjel in celo v našem času so veljali za zapise, ki morejo biti podlaga daljnosežnim sklepanjem o obliki slovenske ljudske pesmi. Šele ob najnovejših etnomuzikoloških dognanjih je postalo jasno, kakšno škodo so nam prizadejali popravjalci s preveliko puristično vneto. Skoda je deloma nepopravljiva, ker za prenekatero primere žal nimamo nobenih sodobnih izvirnih zapisov, niti besedila niti melodije, tako da nikoli ne bomo zvedeli, kako so jih naši predniki peli. Kljub temu ne kaže izgubiti poguma, ampak se po vzoru Stockmanna ob morebitnem pripravljanju druge izdaje Streklja ali podobne velike zbirke potrudili poiskati našim starim baladam pripadajoče napeve, če že ne prav iz časa prvega zapisa teksta, pa vsaj poznejše. Terenska raziskovanja zadnjih let pri nas kažejo, da marsikatera melodija v našem ljudstvu še ni povsem pozabljena.

Zmaga Kumer

Martti Haavio, Essais folkloriques. — Studia fennica. Revue de Linguistique et d'Ethnologie finnoises, tome VIII. Helsinki 1959.

Ova je knjiga »Studia fennica« posvečena uglednom i zaslužnom finskom naučenjaku Martti Haavio, poznatom po folklorskim studijama daleko preko granica Finske. Nakon što je poslije profesure na sveučilištu u Helsinki prešao u Finsku akademiju nauka i doživio u najintenzivnijoj djelatnosti 1959. šezdesetu godišnjicu života, počašćen je i ovim darom, koji mu daju zajedničkim silama Suomalainen kirjallisuuden seura (Finsko književno društvo) i tiskarsko poduzeće Werner Söderström Osakeyhtiö.

Svih ovdje odabranih 12 folklorskih studija odnosno eseja objavljeno je u stranim jezicima (francuski, njemački i engleski) i tako učinjeno pristupnim širem krugu interesenata, kojima finski jezik nije pristupan. Grupirani su u 5 grupa: Fortune et génie — Lieux de culte — Esprit errant — Naissance du chant-Métaphore et topos. — Svojom velikom i mnogostranom erudicijom M. Haavio umije i prividno neznatnije folklorske teme pokazati u njihovoj stvarnoj važnosti. Pojedininim naoko prostorno organiziranim pojavama (napose specifično finskim odnosno ugro-finskim), koje mu služe kao ishodište raspravljanja, on umije dati mnogo širi horizont i značenje privučenim paralelama sa mnogo strana — i iz spisa klasičke starine, i iz srednjega vijeka, iz predaja različitih kultura gotovo svih pet kontinenata, a dakako u prvom redu evropskih naroda. Tako već u prvom po redu esaju o Horacijevu stihu »Post equitem sedet atra Cura« vrlo široko zahvata vjerovanja o sreći i nesreći (sudbini) i njihovoj neizbježnosti; a na str. 12. i 15. osobito naglašava značajne pojave ove vrste kod slavenskih naroda (*sudbinu, dolju, goru, u polj. demona iskrzyckoga* — ali ne spominjući na žalost sreću, osim iz Potebnje, toliko zastupanu kod južnih Slavena, a u nekoliko slučajeva i u stručnoj literaturi obradenu); zaključuje, da je Horacije morao imati pred očima neku pučku predodžbu o biću, koje kao sudbina stalno stoji za čovjekom. — I tako redom u priložima »Leane to a good stree, and it will shadow thee«, »Heilige Bäume«, »Eine karelische Hekatombe«, »Der Seelenvogel«, o finskim čas šumskim čas drukčijim duhovima »Liekki« i »Ihtiriekko«, pa o vjerovanjima o opasnim prijelazima preko voda i nekrštenoj djeci-lutalicama »A running stream they dare not cross«, o motivu zadavanja pitanja-zagonetaka u poznatim narodnim poetskim tvorbama pod napisom »Das Problem und seine Lösung« s paralelama pjesama i pripovjedaka sa različitih strana a uz jednu finsku pjesmu te vrste i s ekskurzom o hagadi pa zaglavkom o problemu postanja pripovjedaka i pjesama sa zadavanjem zagonetaka uopće, dalje o motivu Hero